

FÖRENINGSPOST B

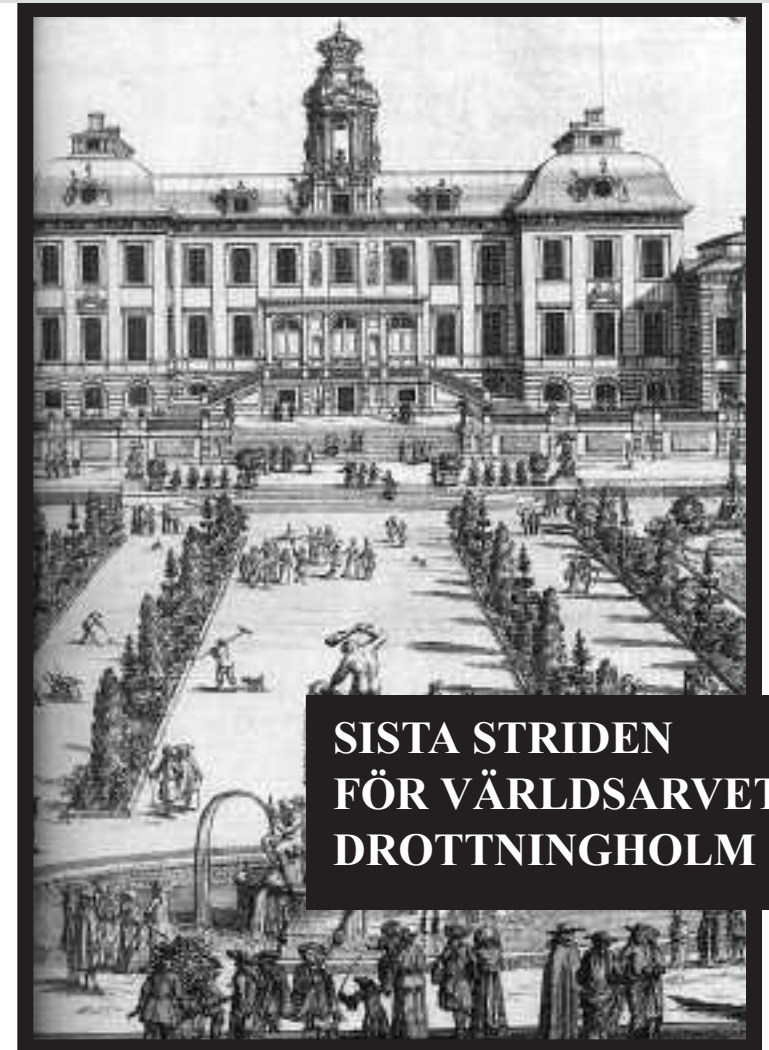
Avs: Breidablick 2
178 93 DROTTHINGHOLM

Nummer 2, Maj 2016 Årgång 24

Ny omarbetad upplaga med den nya dragningen av leden och många av de fina bilder som finns på informationsskyltarna runt Fornstigen. Vandra kostar nu 100:- och kan köpas i Pressbyrå eller beställas av Bertil Ottoson: bertil.ottoson@mail.amnesty.se

SISTA STRIDEN FÖR VÄRLDSARVET DROTTHINGHOLM

Drottningholms slott, illustration ur Erik Dahlbergs Suecia antiqua et hodierna, omkring 1689.

ORDFÖRANDENS SPALT

Det har varit ett händelserikt första kvartal. Både inom hembygdsföreningen och för våra möjligheter att skydda världsarvet Drottningholm. Uppropet om att vi behöver en kassör lyckades. Redan några dagar efter tidningens nedkomst ringde Staffan Lindholm. Han ville börja omgående och vi sågs för en genomgång. Staffan övertog bokföringen redan från 1 januari, men måste vänta på årsstämman med de ekonomiska transaktionerna. Vi har också fått ledamöter som vill arbeta med naturreservatet

(Alexander Lind af Hageby) och med våra byggnader på Hogsta. Det har Bengt Krantz gjort ganska länge men utan att ingå i styrelsen. Vi har alltså fått en målinriktad och arbetsglad styrelse.

En tjänsteman ringde mig och tipsade om den Europeiska Landskapskonventionen. Den gör det möjligt för berörda medborgare att delta i utredningar om förändringar av hembygden. Jag skrev omedelbart till Trafikverket och begärde att få medverka i den Heritage Impact Assessment (HIA), fas 2, som två internationella experter nu arbetar med. Rapporten kommer att avgöra om Trafikverket kan genomföra sina planer att bredda Ekerövägen och anlägga två cirkulationsplatser på Lovö. Trafikverkets beteende har möjliggjorts av 1974 års grundlagsreform, som tillåter ministerstyre. Men svensk grundlag tar inte över internationella konventioner. Sverige har ratificerat Världsarvskonventionen med en särskild kontrollfunktion som kontrollerar att nationer inte missköter sina världsarv, ICOMOS. Genom att HIA, fas 2, görs av två välkända oberoende internationella experter har Trafikverkets planer lyfts upp till internationell nivå – onåbar för den svenska regeringen och Trafikverket (hoppas vi). Se artikeln Sista striden för världsarvet Drottningholm.

Just nu funderar jag på vilka massmedia och andra kanaler vi kan använda för att öka trycket på Trafikverket och regeringen. Det känns som vi fortfarande har en chans att rädda världsarvet samtidigt som alla tidigare erfarenheter pekar mot att ingenting har kunnat påverka Trafikverket oavsett hur väl motiverade våra förslag varit. Ja, inte bara våra förslag utan alla andra remissinstansers förslag, inklusive expertmyndigheter. Alla har blivit överkörda av ministerstyret. Annat var det innan 1974. Då var en myndighets utredning ”kungsord” och det formella beslutet av regering eller riksdag var bara just formellt, en formsak enligt vår demokratiska författning.

Bertil Ottoson

Underligheter om och kring Carin Görings grav

”I min ensamhet hämtade jag sedan ”kartongen” i kapellet och ställde mig på knä vid graven och började sakta men säkert lägga ner benbitarna i graven. Det som plötsligt slog mig där var att denna gravsättning 2011 ägde rum nästan 80 år efter att Carin dog i oktober 1931”.

Thomas Erlandsson, kyrkovakmästare i Lovö kyrka

Jag brukar ganska ofta göra publika ”kyrkogårdsvandringar” på Lovö kyrkogård. Jag berättar historiskt lättsamt om några utvalda gravar, alla med lite extraordinär historisk koppling till Lovö och Drottningholm förstås. Den grav som då intresserar och förvånar de flesta, och som dessutom kringgärdas av allehanda rykten och spekulationer, är Carin Görings.

I april 2016 har jag arbetat som kyrkovakmästare i Lovö kyrka i 28 år och har under dessa år fått höra och uppleva många underligheter om och kring Carins grav. Jag vill nämna att delar av det jag berättar kanske inte borde berättas men de tillhör ju trots allt Lovö kyrkogårds historia. Det jag

berättar säger väl också något om vilken dragningskraft graven kan ha även i nutid för vissa grupper. Samtidigt kan väl ingen historiskt intresserad person undvika att fascineras något av denna märkliga historia.

När jag började arbeta i Lovö kyrka och på Lovö kyrkogårdar kände jag inte alls till his-

torien om Hermann Görings svenska hustru Carin. Någon visade mig hennes grav och berättade något om Carins öde i stora drag. Jag märkte dock snart att graven inte bara besöktes av släktingar utan även av andra, för mig, okända grupper. En sådan grupp kunde bestå av ett antal yngre män tillsammans med ett par äldre

De gick på säker fot fram till graven, lade ibland en blomma, intog enskild ställning och gjorde ”hitlerhälsning”.

Carins grav öppnas runt midsommar 1934

Hermann Göring vid Lovö kyrka.

herrar i sällskap. De gick på säker fot fram till graven, lade ibland en blomma, intog enskild ställning och gjorde "hitlerhälsning". Själv gick jag ofta i närheten och klippte kyrkogårdens gräs. Att jag fanns i närheten generade eller störde inte gruppen det minsta.

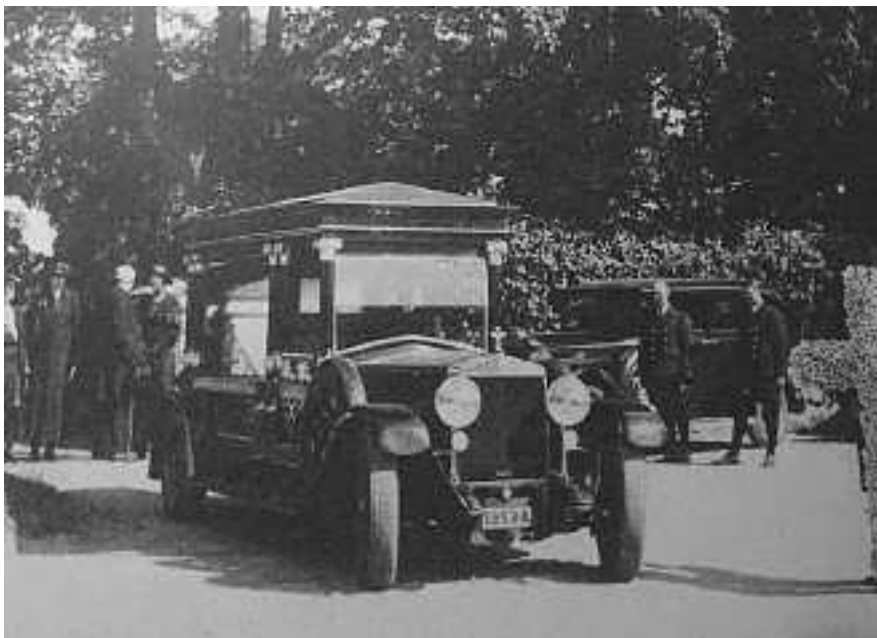
Under åren som gått har också en hel del annat inträffat vid graven.

1993 noterade jag att några personer placerat en påkostad lagerkrans vid Carins grav. På kransen satt en svensk och en tysk flagga och ett textband med texten "Hermann 100 år".

I maj 1993 försvann det hjulkors i

svartmålat järn som stått strax bakom Carins gravsten. Korset hade Carins namn, födelsedatum och dödsdag ingraverat. Korset har aldrig återfunnits.

Vid ett annat tillfälle kom mamman till ett dopbarn tillbaka efter dopet i kyrkan och berättade att det stod folk ute på kyrkgården och drack öl och var allmänt stökiga. Tjänstgörande präst och jag gick då ut för se vad som stod på. Vid Carins grav stod kanske 10-15 personer och pratade högljutt och drack öl, när vi visade oss lommade gänget iväg. Gänget lämnade kyrkans parkering i bilar

Färden från Lovö till Karinhall tar sin början

från både Norge, Danmark och Sverige.

"Besöken" fortsatte sedan i olika omfattning under åren men 1997 inträffade något som fick de helt öppna besöken att i princip upphöra. Klockan 15.00 en sommar dag 1997 skulle en vigsel äga rum i kyrkan. Tidigt denna dag märkte jag att ett par skåpbilar stod parkerade på både västra och östra parkeringen vid kyrkan. Tiden gick men bilarna stod kvar. Strax efter lunchtid började jag förbereda kyrkan för vigsel och bytte om till kostym. Jag märkte så småningom att det klev ut personer från

skåpbilarna och att de möttes halvvägs in på kyrkogården. Efter en stund kommer de fram till mig och visar sina "polisbrickor". Personerna berättade för mig att de var där för att filmdokumentera ett väntat besök vid Carins grav klockan 15.00. De tyckte, med viss tvekan, att jag borde informeras om vad som skulle ske så att inga missförstånd skulle uppstå i samband med vigseln. Men eftersom tidpunkterna sammanföll så uppstod ändå problem. När jag står och väntar i kyrkporten ser jag bruden, som skulle ledas in i kyrkan av sin bror, komma in genom den västra grinden,

Framme vid Eberswalde

samtidigt som "gravbesökarna" tågade in från den östra grinden. Just när gravbesökarna slår ihop klackarna och gör "hitlerhälsning" ser bruden detta och frågar förskräckt sin bror: "men vad gör dom", brodern svarade bestämt: "strunt i det nu går vi". Framme i koret stod prästen och väntade på brudparet samtidigt som han såg "gravbesökarna" slå ihop klackarna genom det södra korfönstret. Även prästen var informerad om vad som var på gång. Jag hoppas att inte bruden tog allt för illa vid sig av denna obehagliga upplevelse. Jag fick aldrig tillfälle att förklara det

inträffade för henne. För mig var det en mycket obehaglig situation eftersom jag kände till vad som skulle ske. Gravbesöket med tillhörande ritual dokumenterades från olika vinklar och fordon. Efter denna händelse har det varit ganska lugnt kring grav, åtminstone vad jag märkt.

I Focks familjegrav finns ju förutom Carin, Carins mor, hennes far och två av hennes systrar gravsatta. Även Carins son Thomas Kantzow, från hennes tidigare äktenskap med Nils Kantzow, är gravsatt i Focks grav. Thomas far, Nils Kantzow, är av en händelse gravsatt tvärs över

Framme vid Karinhall

grusgången i Kantzows familjegrav. Vän av ordning undrar väl varför inte Thomas blev gravsatt i Kantzows grav. Hans önskan var uttryckligen att gravsättas nära mamma och på hans gravsten står det också "Nihil Sine Causa", "Inte Utan Orsak".

För dem som känner till att Carin Göring är gravsatt på Lovö kyrkogård är det ofta känt att Carin flyttats därifrån. Många är dock osäkra på om hon någonsin kom tillbaka, osäkerheten är befogad. Carin Göring avled den 17 oktober 1931 och gravsattes på Lovö kyrkogård. Själva jordfästningen hade då tidigare ägt rum i Edelweisförbundets lilla kapell

inne på gården på Grev Turegatan 68 i Stockholm.

Efter skadegörelse vid graven begärde Hermann Göring tillstånd, som beviljas snabbt, att flytta Carins stoft till Tyskland och till det då helt nybyggda Karinhall norr om Berlin. Innan flytten kunde genomföras, runt midsommar 1934, stod graven periodvis under bevakning med både vakt och vaktkur vid den sydöstra grunden.

En midsommarnatt 1934 grävde kyrkovaktmästare David Claesson och hans medhjälpare under överinseende av polis, upp Carins vita träkista och bar in den i kyrkan.

Hitler och Göring på väg fram till graven

Den sattes där ner i en zinkkista, som av sanitära skäl, löddes igen direkt på plats. Zinkkistan sänktes sedan i sin tur ner i den stora och tunga tennkistan som skulle föra Carin ner till Karinhall. Det råder en viss osäkerhet om även tennkistan fanns i kyrkan vid detta tillfälle, troligtvis inte. På ett fotografi från flyttermonin ser det förvisso ut att vara en mycket stor kista som förs ut genom kyrkporten. Det är mer troligt att zinkkistan sänktes ner i tennkistan vid ett senare tillfälle. Kanske väntade tennkistan i godsvagnen på Stockholms Centralstation. Tennkistan var hur som helst beställd hos

Svenskt Tenn i Stockholm.

Efter väl utfört grävarbete fick kyrkovaktmästare David Claesson en fin trestjärnig Cognac av tyska legationen. I sammanhanget måste tilläggas att när David Claesson och hans medhjälpare långt senare satt hemma hos trädgårdsmästare Sörensson i Tillflykten och pratade gamla minnen, berättade Claesson om Cognacen han hade fått. "Och det berättar du nu", suckade hans besvikna medhjälpare som inte fått smaka den ädla drycken.

Transporten från Lovö kyrkogård startade den 19 juni 1934 med en lång bilkortage förbi Drottningholms

Mausoleet vid Karinhall

Hitler och Göring på väg upp från Mausoleet.

slott in till Stockholms Centralstation och därifrån med godståg till Trelleborg och sedan med ångfärjan "Drottning Victoria" till Sassnitz.

Den 20 juni var tåget framme i Eberswalde. Från järnvägsstationen i Eberswalde bars kistan ut till en vändande bil. Sedan gick färden vidare ner till Karinhall, sista sträckan med häst och vagn. Fram till mausoleet bars den tunga kistan av sammanlagt 16 tyska soldater och officerare. Den kvinnliga begravningsentreprenören från Stockholm som anlitats, fick följa de "tre" kistorna ner till Tyskland. Hon lär också varit med på

det efterföljande "begravningskaffet" som enligt henne själv varit en ganska "blöt" tillställning.

För många år sedan träffade jag en man vars far hade varit Lovö Vattenverks första chef i början på 1930-talet. Han berättade för mig att hans far hade kommit hem en dag och berättat att det hade varit ett väldigt liv uppe vid kyrkan då han passerat. Det hade varit massor av människor, mc-poliser och flaggparad med både svenska flaggor och tyska hakkorsfanor. Det var just Carins gravflytt han hade märkt.

Vid ett annat tillfälle var det stora

ekkorset med spåntak på graven i så dåligt skick att vi fick ta ner det eftersom det höll på att välta. Korset var nog borta i ett år. Vid ett tillfälle under denna tid hörde en äldre man av sig och undrade vad om hänt med korset. När vi berättade att det var på renovering blev han något lättad. Han hade varit med och tillverkat korset på sina slöjdlektioner i Högalids läroverk i början av 1930-talet. Slöjdläraren hade av okänd anledning låtit slöjdeleverna hjälpa till att tillverka detta ovanliga slöjddalster.

Hur var det då med Carin Görings återkomst till Lovö? Det mesta i frågan är ju klarlagt i Björn Fontanders "Carin Göring skriver hem" och nu också något i Claes Lindahls bok "Drottningholm och Lovö". Att Carin dog i oktober 1931 och gravsattes på Lovö kyrkogård, att hon sedan flyttades till mausoléet på Karinhall 1934 får väl anses klarlagt.

Det stora mysteriet är väl vem som gravsattes i graven på Lovö 1951. Enligt gravboken gravsattes Carin Göring då åter i graven på Lovö kyrkogård. Herbert Jansson som var kyrkoherde i Svenska Kyrkan i Berlin i slutet av 1940-talet hade blivit kontaktad av någon som påstod sig ha tagit till vara Carins kvarlevor ute vid Karinhall. De hade hittats i nära anslutning till mausoléet och antogs därför vara Carins. Kroppen kremerades i Berlin och gravsattes i familjegraven på Lovö 1951. Detta är alltså

Carin "nummer ett".

Efter Berlinmurens fall 1989 kunde man åter komma in på det område där Karinhall funnits. Många skattletare begav sig in på området med metalldetektorer. Någon fick ett kraftigt utslag och grävde sedan upp ett större, illa åtgånget, metallföremål som visade sig vara en zinkkista. I denna fanns skelettdelar samt en del vita träbitar. Återigen antogs skelettdelarna ha något med Carin Göring att göra. Skelettdelarna hamnade i början av 1990-talet i Sverige och kom så småningom att dna-analyseras och matchas med vävnad efter sonen Thomas. Dessa skelettdelar kom så småningom att bli Carin "nummer två". 2010 kontaktades Ekerö pastorats kyrkogårdsförvaltning av Rättsmedicinska avdelningen i Solna om möjligheten att gravsätta stoft efter Carin Göring på Lovö kyrkogård. Alternativet var destruktion. Familjen Focks grav fanns kvar, gravstenen från Carin "nummer ett" fanns kvar från gravsättningen 1951. Kyrkogårdschefen och jag åkte således till Solna för att hämta Carin "nummer två". Benen låg i en kartong med texten "Carin Göring?". Vi tog med oss kartongen med bifogad dna-analys och åkte tillbaka till Lovö.

På vårkanten 2011 höll vi på att återställa Focks grav efter en antikvarisk renovering. Samtliga stenar i graven hade varit tagna åt sidan under en period. Carin "nummer två"

hade jag sedan Solna placerat i gravkapellet. Innan stenarna lyftes tillbaka passade jag på att gräva en liten men djup cylindrisk grav just där Carins sten sedan skulle placeras. I min ensamhet hämtade jag sedan "kartongen" i kapellet och ställde mig på knä vid graven och började sakta men säkert lägga ner benbitarna i graven. Det som plötsligt slog mig där var att denna gravsättning 2011 ägde rum nästan 80 år efter att Carin dog i oktober 1931.

Jag träffade en släkting till Carin strax efter gravsättningen 2011. Släktingen hoppades nu att Carin kunde få ro, trots allt som varit.

Vid flytten 1934 togs Carins ursprungliga stora gravsten med ner till Karinhall. Den gravsten som ligger på Lovö kyrkogård idag tillkom antagligen i samband gravsättningen av Carin "nummer ett" 1951.

Ibland har ryktet om att Hermann Göring skulle gravsatts i smyg bredvid Carin på Lovö kyrkogård dykt upp. Hermann Göring dog 1946, fem år innan Carin "nummer ett" gravsattes på Lovö. Enligt säkra källor kremerades Görings kropp 1946 och askan spreds sedan i floden Isar (i Bayern).

Om man vill ta del av hela den

"svindlande" historien om Carin och Hermann ska man läsa Björn Fontanders bok *Carin Göring skriver hem*, utgiven av Carlsson Bokförlag. Även Claes Lindahls nya bok *Drottningholm och Lovö*, utgiven av Papilio Stockholm, beskriver delar av historien.

Jag vill gärna namnge ett par av mina muntliga källor till något av det jag skriver i artikeln. Greta Söderberg var den första barnfödda Lovöbo jag mötte här på Lovö. Gretas berättelser om gamla Lovö betydde otroligt mycket för mig som nyinflyttad och nytillträdd 25-årig kyrkvaktmästare. Greta hade varit bekant med "begravningsentreprenören" och hade fått höra om "begravningskaffet". Sven Sörensson, flygaren, trädgårdsmästaren, kyrkvaktmästaren och kyrkvärden i Tillflykten, son till Johan Sörensson, berättade om Claessons Cognac.

Thomas Erlandsson,
kyrkvaktmästare i Lovö kyrka

De fotografier som förekommer i denna artikel är från Library of Congress, Washington. Några är kopierade ur Björn Fontanders bok "Carin Göring skriver hem", med tillstånd av författaren. Övriga kommer från internet.

SISTA STRIDEN

för världsarvet Drottningholm

Politiskt rävspel på högsta nivå har präglat projekteringen av Förbifart Stockholm och tunnelns anslutning till Ekerövägen. Alla alternativ avfärdades och ingen kritik ledde till några förändringar av planeringen. Stark kritik kom från Naturvårdsverket, men starkast var kritiken från Statens Institut för Kommunikationsanalys (SIKA), som visade på brott mot lagar, förordningar och riksdagsbeslut samt på avgörande brister i Vägverkets (nu Trafikverket) bevisföring. Regeringen upplöste

SIKA! Experterna inom både Riksantikvarieämbetet (RAÄ) och Fastighetsverket (SFV) hävdade i många yttranden att Trafikverkets planer för ombyggnaden av Ekerövägen skulle skada världsarvet och bryta mot regeringsbeslutets förutsättning att världsarvet Drottningholm inte ens fick hotas.

Avgörandet inträffade den 7 april 2011. Då körde Trafikverket över RAÄ och SFV. Fram till dess var både RAÄ och SFV starkt kritiska till

både vägbreddningen och de två cirkulationsplatserna på Lovö. Men den 7 april tvingades RAÄ och SFV att skriva under ett kapitulationsavtal. Det är en följd av 1974 års grundlagsreform. Numera kan regeringen och dess företrädare styra myndigheterna ”precis så bestämt och i den omfattning som regeringen finner lämpligt i varje situation” (1981 års Förvaltningsutredning). Vi hade inte förstått detta utan JO-anmälde RAÄ:s ledning för brott mot myndighetens styrdokument. Anmälan tillbakavisades. Orsaken förklarades i en artikel i SvD 20 januari 2012 av RAÄ:s stf riksantikvarie, Knut Weibull: ”Regeringen har gett tillåtelse för hela projektet. Då ska vi medverka på bästa sätt. Vad folk inte förstår är att RAÄ inte är en intresseorganisation för kulturarvet. Vi är en statlig myndighet i en lydnadsorganisation under regeringen.”

I bakgrunden har vi funnits som en bålgeting i Trafikverkets och regeringens bak och irriterat genom mångfaldiga remissvar, yttranden, protestskrivelser, artiklar och en JO-anmälan (läs brevet till kulturminister Alice Bah Kuhnke på hemsidan, en bra sammanfattning). Det senaste ledet i vårt skyddsarbete är att kräva medverkan av internationella oberoende experter i den andra rapport, *Heritage Impact Assessment, fas 2 (HIA:2)*, som kan bli avgörande för

Skulptur av Adrien de Vries intill Herkulesfontänen, Drottningholms Slottspark.

om Trafikverket får genomföra den nuvarande arbetsplanen för Ekerövägen med breddningen till fyra filer och två cirkulationsplatser på Lovö. Den första rapporten, *Heritage Impact Assessment, fas 1 (HIA:1)*, gjordes av en forskare som avlönades av Trafikverket, fick sin instruktion av Trafikverket och måste lämna sin rapport till Trafikverkets arbetsgupp för översyn innan offentliggörandet. HIA:1 utgick från Trafikverkets förslag till arbetsplan och forskaren

Nedan: Drottningholms slott, illustration ur Erik Dahlbergs *Suecia antiqua et hodierna*.

hade den delikata uppgiften att styras av den myndighet hon skulle granska. Hon kunde till exempel inte tillämpa hela ICOMOS Guidance, det regelverk som enligt Världsarvskonventionen ska användas vid granskning av hur stater sköter sina världsarv, främst kapitel 6 som handlar om hur skador på världsarv kan lindras, motverkas m m.

När nöden är som störst är hjälpen som närmast. Genom Riksantikvarieämbetet fick jag veta att det finns en internationell konvention som ger berörd allmänhet möjlighet

att medverka i planeringen av landskapsförändringar. Jag skrev den 10 februari ett brev till Karin Stadler, Trafikverkets projektledare, sammanfattat:

"Medverkan i HIA, fas 2-arbetet, rörande förändringarna av Ekerövägen med omgivningarna som följd av anslutningen till Förbifart Stockholms tunnel.

Sverige ratificerade den Europeiska landskapskonventionen 2011. Riksantikvarieämbetet sammanfattar konventionens mål så här:

'Den europeiska landskapskonventionens mål är en rikare livsmiljö där alla kan delta i utformningen. Dess medel är

förbättrat skydd, förvaltning och planering av europeiska landskap. Den syftar också till att främja samarbetet kring landskapsfrågor inom Europa och till att stärka allmänhetens och lokalsamhällets delaktighet i det arbetet. Konventionen innefattar alla typer av landskap, både stad och landsbygd.'

Enligt Lovö hembygdsförenings stadgar är det vår uppgift att värna om 'landskapsbilden och skydda Lovö kulturlandskap, Lovö kulturminnen såsom kulturhistoriska byggnadsmiljöer, alléer, parkanläggningar, vägar, fornminnen och minnesstenar'

Lovö hembygdsförening har bred förankring på Lovö. Nära hälften är den bofasta befolkningen är medlemmar, enskilt eller genom familjemedlemskap.

Hembygdsföreningen önskar i enlighet med konventionen i organiserad form samarbeta med den utsedda expertgruppen."

Det fungerade! Vi har fått svar från både Trafikverkets Karin Stadler och projektledaren, Katri Lisitzin. Och det blev också två internationella experter! Huvudansvarig för HIA:2 blir Dr Michael Kloos från Aachen i Tyskland, som har bred erfarenhet av HIA-utredningar i Europa. Flera gäller trafikfrågor – bland annat i Dresden och Köln. Han är också forskningsansvarig inom "UNESCO Chair in cultural and urban landscapes" i Aachen. Den andre experten Dr Christopher Young kommer att göra en egen rapport. Han har varit

Del av Herkulesfontänen i Drottningholms slottspark, Adrien de Vries

chef och International Advisor för English Heritage och har lång erfarenhet av världsarv både som förvaltare och UNECSO-Expert internationellt. Dr Christopher Young har kännedom om HIA-metoden inom ICOMOS International med tillämpningar i Storbritannien och Italien med liknande frågor som i Drottningholm.

Problemet med Drottningholms slotts världsarvsstatus har lämnat den nationella nivån där Sveriges regering har beslutsmakten och

Även Lilla Kina tillhör världsarvet.

kommit upp till den internationella nivån där besluten styrs av internationella konventioner och tillämpningsföreskrifter. HIA, fas 2, ska alltså göras av internationella experter, som ska tillämpa Världsarvskonventionen och ICOMOS Guidance – regler för hur vanskötsel av världsarv kan motverkas. I Trafikverkets material för arbetet finns 13 texter – i huvudsak Trafikverkets eget material. Inga yttranden eller annat material från RAÄ och SFV finns med i underlaget. Lovö hembygdsförening ser detta som otillbörlig påverkan. Med enbart detta underlag kan HIA, fas 2, bli en partsinlaga som missgynnar världsarvet Drottningholm. Lovö hembygdsförening ser det som en viktig uppgift att presentera åtminsto-

ne en del av RAÄ:s och SFV:s material från tiden innan den 7 april 2011. Materialet finns nu i min dator (offentlighetsprincipen). Jag väljer ut de bästa bitarna, översätter till engelska och lägger in texten i min skrivelse till Dr Michael Kloos och Dr Christopher Young. Viss hjälp har jag av kontakter inom RAÄ och SFV. Jag bifogar naturligtvis de två breven från ICOMOS Europa till den svenska regeringen 2011 och 2012. De finns på vår hemsida, som bilagor till skrivelsen till kulturministern.

Några exempel ur yttranden från RAÄ och SFV:

RAÄ:s yttrande 2009-02-12: Dnr 332-1061-2007:

”Beredning inför regeringens tillåtlighets-

Det gör också Kantongatan.

prövning enligt 17 kap. miljöbalken: Vägutredning effektivare Nord-Sydliga förbindelser i Stockholmsområdet – kompletteringar enligt Miljödepartementets begäran 2008-11-14.

Riksantikvarieämbetets utgångspunkter Landskapet på Lovön utgörs av ett världsarv med unika kvaliteter, riksintresse för kulturmiljön och en värdefull del av Stockholms gröna kilar. Lovön representerar stora värden i ett globalt, nationellt, regionalt och lokalt perspektiv. Alla delar ansvarar att förvalta dessa värden.

I UNESCO:s världsarvskonvention artikel 4 frambålls plikten att säkra, skydda och bevara för framtida generationer de kultur- och naturvärden som legat till grund för utpekandet av ett världsarv.

Sammanfattande bedömning

● Riksantikvarieämbetet bedömer liksom tidigare, att de förslag inför tillåtlighetsprövningen som Vägverket nu förordar med bl. a. två trafikplatser på Lovön kommer att innebära påtaglig skada för världsarvet och riksintresset Drottningholm.

● I det kompletterande materialet visar Vägverket att det är möjligt att förlägga av- och påfarter med trafikplatser utanför Lovön. Därmed finns nu alternativ som innebär att påtaglig skada på riksintressområdet möjligen kan undvikas.

● De nya trafikprognoser som presenteras visar att det finns alternativ för av- och påfarter som fångar upp Mälarötrafiken och som därmed enligt Vägverket inte ökar trafikflödena genom världsarvet Drottningholm och riksintresset jämfört med idag.”

SFV:s Yttrande till Vägverket
2009-02-16, dnr 230-977/07:

"Beredning av Vägverkets kompletterande underlag inför regeringens tillåtlighetsprövning enligt 17 kap miljöbalken av "Effektivare Nord-sydliga förbindelser i stockholmsområdet" – kompletteringar enligt miljödepartementets begäran 2008-11-14.

Fråga 4. Trafikplats Lovö-anslutning till väg 261

Av de alternativ som presenteras i Vägverkets underlag är alternativ 5 med trafikplats på Lindö, enligt SFV:s åsikt det enda alternativ som möjligen kan genomföras utan att påtagligt skada kulturmiljön på Lovön..... Kostnaden för alternativ 5 har beräknats till 2,5 miljarder kronor, att jämföra med 2,3 miljarder

för alternativ 1. Då alternativ 1 på sikt kräver en ny Lindötunnel för Ekerövägen minskar denna skillnad, som också får anses vara marginell jämfört med skaderisken för kulturmiljörerna i alternativ 1. SFV delar alltså inte Vägverkets bedömning att alternativ 1 är ekonomiskt mest fördelaktigt. Direkt obegripligt är att Vägverket, efter sin egen redovisning av konsekvenser för kulturmiljön, drar slutsatsen att trafikplatserna på Lovön inte innebär risk för påtaglig skada på riksintresset!

Sammanfattning

SFV har i tidigare remissvar avvisat Vägverkets förslag med hänvisning till att åtgärder som utgör ingrepp i kulturmiljön och ökar trafikbelastningen på Lovön,

skadar ett långsiktigt riksintresse som väger tyngre än vägprojektet. Vidare har SFV påtalat att väg 261 över Lovön måste inkluderas i det stora vägprojektet med en lösning som minskar trafikbelastningen på världsarvet Drottningholm och riksintresset Lovön."

Kollektivtrafik till lands och sjöss:

Lovö hembygdsförening pekar också på några faktorer som fått för liten uppmärksamhet, kollektivtrafiken till lands och sjöss. Trots att stora infrastrukturella projekt i Sverige måste ha en trafikslagsövergripande ansats har Trafikverket från första början enbart planerat väg för bilar. Trafikverket har vänt hela utredningsprocessen – utgått från den väg man vill bygga och gjort utredningar som kommit fram till just detta. Att Ekerö kommun enbart består av öar har inte resulterat i något tänkande kring sjöburen

kollektivtrafik. Några försök har gjorts med gamla skärgårdsbåtar med den låga hastighet sådana båtar får ha i Stockholms närhet. De ger stora vågor som skadar bryggor och andra anläggningar. Ändå är restiden från Ekerö centrum till Stockholms centrum med dessa äldre båtar inte längre än med bil. I flera europeiska länder används snabba passbåtar, som ger försumbara vågor även i höga hastigheter. Investeringar för sådana båtar blir långt lägre än de investeringar som Trafikverkets planer kräver för ombyggnaden av väg 261. Kollektiv sjötrafik skulle dessutom avsevärt minska utsläppen av växthusgaser från trafiken såsom klimatavtalet i Paris föreskriver.

Efter att vår aktivitet har blivit känd, har sluttiden för HLA:2 förlängts med fyra veckor.

Bertil Ottoson

Första styrelsemötet efter årsstämman. Från vänster: Staffan Lindholm – kassör, Maria Halkiewicz – vice ordförande, Kylli Johannisson – kontinuitetsgarant, Thomas Erlandsson, Hogstas snickarbod, Bengt Krantz – Hogstas byggnadsinspektör, Alexander Lind af Hageby – naturreservatet, Eva Ottoson, sekreterare och Bagarstugan. Förhindrade: Pertti Hänninen och Jörgen Ek. Foto: Bertil Ottoson – ordförande

Årsmötet 2016

Förhandlingarna leddes med säker klubba av Lars Gundberg, som vi känner som styrelseledamot i Ekerö-Munsö hembygdsförening och även som ledamot av Stockholms Läns Hembygdsförbunds styrelse. Bland de dryga 30-talet närvarande sågs bland andra Barbro Berg, Bo Löfgren, Claes Florgård och naturligtvis Ingrid Christensen. Vi fick tre nya styrelseledamöter; Bengt

Krantz, Staffan Lindholm och Alexander Lind af Hageby. Bengts huvuduppgift är Hogstas tre byggnader, Staffan är efterlängtat ny kassör och Alexander ska främst arbeta med naturreservatsfrågor. Ingrid Oldfeldt blir partner till Ebba Hammarström som revisor. Henric Thörnberg kvarstår i valberedningen, men vill ha sällskap.

Medlemsavgiften höjdes från och

med 2017 till 200:- för enskild medlem och 250:- för familj med samma adress. Höjningen var nödvändig. Det håller inte i längden att EleonoraPosten kostar mer än samtliga medlemsavgifter. Handlingsplanen antogs efter Bertils föredragning. Prioriteringarna ligger på våra tre byggnader i Hogsta. Ett hembygds-museum är under uppbyggnad och bakningen ska komma igång. Smedjan ska renoveras och Snickarboden städas och kompletteras. Bertil tilldelades en utmärkelse från Hembygdsförbundet för sitt arbete i Lovö hembygdsförening. Årsstämmans protokoll finns på hemsidan.

Kvällen avslutades av Livia Fränkel som talade om sina upplevelser under andra världskrigets slutfas. Hitler insåg 1944 att kriget var förlorat, men judarna skulle inte komma undan! I boskapsvagnar transporterades de till utrotningsläger i Polen. Här valdes de ut som fick leva medan övriga gasades ihjäl och brändes. Några av de överlevande togs efter krigsslutet om hand av Sverige. Först en kort tid i Malmö, sedan kom de till uppsamlingsläger runt om i Sverige medan myndigheterna letade efter mer permanent boende. Livia, Hédi Fried och Adele Schreiber kom till baracklägret vid Söderby, Lovö. Under hela föredraget vilade en kompakt tystnad över

Livia Fränkel

Klockargården. Alla var tagna och behövde en stunds tystnad för att kunna fråga Livia och även Hédi och Adele, som kompletterade med egna upplevelser.

Innan hemgången hade vi ett kort konstituerande styrelsemöte där §§ om firmatecknande justerades omedelbart. Glädjande nog stannade en del kvar för städning och iordningställande. Vi har i Staffan Lindholm även funnit en golvsvalvare av rang.

Bertil och Eva Ottoson

Handlingsplan för 2016

Världsarvet Drottningholm

Vi fortsätter arbetet att rädda världsarvet, främst genom att påtala myndigheternas brott mot lagar, förordningar och internationella konventioner.

Lovö naturreservat

Vi samarbetar med arrendatorer, Fastighetsverket och Länsstyrelsen för att genomföra naturreservatets ambitiösa skötselplan. Vi bevakar särskilt kulturlandskapets intressen i enlighet med våra stadgar.

Våra tre byggnader på Hogsta, hembygdsmuséet

Våra tre byggnader på Hogsta utgör tillsammans hembygdsmuséet. De har fått en yttre och delvis en inre renovering och vi ska under 2016 utveckla verksamheten i byggnaderna.

Smedjan och Snickarboden

Vi ska bl. a. ge smedjan en ny ässja med en modern fläktutrustning. En känd och pålitlig leverantör är kontaktad och ska leverera utrustningen innan skoldagarna i maj. Den med smedjan sammanbyggda Snickarboden ska göras i ordning för att både fungera som utställning och delvis också kunna användas praktiskt.

Bagarstugan

Vi har renoverat Bagarstugans bakugn och de strukturer som hänger samman med ugnen. Vi ska köpa den utrustning som behövs för att kunna använda bakugnen. Vi får arvodesfri konsult hjälp från Adelsö och siktar på att kunna premiärbaka innan sommaren.

Handlingsplanen fortsätter på nästa sida!

Handlingsplan för 2016

Magasinet

Bottenvåningen är fylld med utrustning för brandbekämpning från Drottningholms slott. Tills vidare bygger vi upp utställningen om Lovös historia på övervåningen. Det kommer att ta ganska lång tid och kanske behöver planerna ändras i takt med att museigruppen lär sig mer och får nya idéer. Mellanvåningen är färdig för tematiska utställningar. Den första är/var utställningen om trädgårdsnäringen, som tills vidare får vara kvar. Här finns utrymme för att visa film, lyssna till föredrag och diskutera aktuella ämnen. Vi ska göra minnesplatser över Berit Wallenberg och Härje Bäärnman.

Fornstigen

Fornstigen är en viktig del av Lovö Naturreservat. Vi ska samarbeta med Fastighetsverkets reservatsförvaltare för att utveckla användningen av Fornstigen. Kanske kan vi intressera skolor att använda Fornstigen för kombinerade idrotts- och historiektioner. Vi gör ett informationsblad som bl. a. kommer att visa några av våra nya informationsskyltar.

Programverksamheten

Programpunkterna är ett bra sätt att träffa andra medlemmar. År 2016 har börjat bra och vi kommer att jobba mycket med höstens program (vårprogrammet finns i EP nr 1 2016). Vi fortsätter att satsa på subventionerade arrangemang för våra medlemmar. Vi ökar samarbetet med andra idéella organisationer.

Aktivister sökes

Det mesta av vårt arbete görs ideellt. Under 2015 har vi fått en del medlemmar att engagera sig i olika aktiviteter. Men vi behöver fler som vill delta i vårt viktiga och roliga arbete.

Styrelsen

Sädesmagasinet vid Rörby.

Lovö Vävare

och Rörby Nedergård

År 1971 bildades Stiftelsen Lovö Naturvård i syfte att för framtiden bevara en kulturhistorisk gårdsmiljö vid Rörby med anor från 1700-talet. Sedan stiftelsen fått hyra bl.a. den rivningshotade Nedergården, logen och magasinet från ca 1720, bildades föreningarna Lovö Keramik och Lovö Vävare, också det år 1971.

Lovö Vävare har knappt 100 medlemmar och är en ideell förening. Vår målsättning är att väcka intresse inom det textila området och ordnar kurser samt studiebesök och resor. Vi delar Rörby Nedergård, den f.d. statarbostaden, med Lovö Keramik. Vår vävstuga har flera större vävstolar och ett antal mindre Götavävstolar.

Våra kurser är framför allt vävkurser och vi har kurser och prova på dagar i knyppling, tvåändsstickning, frivoliteter, bandvävning, nålbindning, spinning och tovning. Vintermånaderna kan vi inte vara där för uppvärmningskostnaderna blir för stora i det gamla huset så vi stänger huset mellan december och öppnar igen i mars. Vi hyr in oss i andra lokaler i kommunen när det är kallt eller Nedergården blir för liten.

Vi gör studiebesök och resor, den längsta var när vi för några år sedan åkte över till Estland. Vi fick se deras folkdräkter på deras hemslöjd och vi for till en textilmarknad på landsbygden. Till våren planeras en textilresa till Dalarna. I höstas blev vi visade Handarbetets vänner. Vi går även på textila utställningar.

Vid vävstugan har vi en linåker. Några av våra medlemmar sår, vattnar och rensar ogräs regelbundet, skördar, torkar, rötar och torkar linet. Det används sedan till barnens studiedagar i slutet på maj.

Vi hoppas att förmedla litet av vårt

kulturarv till nästa generation då vi tillsammans med Lovö Hembygdsförening anordnar studiebesök för andraklassare i Ekerö rektorsområde. Under intensiva dagar får barnen bråka, skäkta och häckla lin, karda och spinna ull, smida en spik eller krok och se sig om i Lovö Hembygdsförenings museum på Hogsta.

Hembygdsgdagen i september tillsammans med Lovö Naturvård, Lovö Hembygdsförening och Lovö Keramik med utställningar, marknad och café är ett trevligt arrangemang och vi har öppet hus i vävstugan. Vi har också en dag då vi ansvarar för caféet och underhållning på Ekebyhovs slott. Vid dessa tillfällen får vi chans att visa vad vi gör och vi säljer även av medlemmar tillverkade saker och har lotteri.

Vill du veta mer om föreningen och vårt program kan du gå in på vår hemsida: lovovavare.se Där finns även reportage från våra resor.

Anna Friis

Utflykt till länsförbundet

Vad skulle denna årsstämma kunna ge oss i Lovö hembygdsförening?

Eva och jag deltog i Stockholms Läns Hembygdsförbunds årsstämma i Haninge den 19 mars. Den ägde rum i Fredrika Bremergymnasiet. Vad skulle denna årsstämma kunna ge oss i Lovö hembygdsförening? Framför mig i kön fanns en jacka där man kunde läsa: Gälö Gärsar och en bild av fisken i naturlig miljö. Vi började prata och Gärsarna presenterade sig vid ett eget bord – i likhet med övriga hembygdsföreningar som ansvarade för årsstämmans arrangemang, sex skärgårdsföreningar. Gälö är liksom Lovön till största delen naturreservat. På deras bord fanns skrifter föreningen gett ut och en modell av den kolmila man bygger vartannat år. Beroende på många sommarboende har Gälö Gärsar fler medlemmar än antalet fastboende på ön. Gärsarna ska i september i år bygga upp kolmilan, ett minne från den tid då Gälös träkol gick till järnbruk i Uppland, Sörmland och efter norrlandskusten. Vi bjöds in till septemberfesten med bl. a. kolbullar. Naturligtvis besöker vi Gälö hembygdsmuseum där vi kan köpa träkol på björk till vår Smedja med ett vär-

mevärde högre än stenkolets.

Förhandlingarna var mycket väl förberedda. Verksamhetsberättelse 2015, Årsredovisning för 2015, Verksamhetsinriktning 2016-2018 och Verksamhetsplan 2016 fanns i en liten bok.

Verksamhetsinriktningen:

”Målsättning: Stockholms Läns Hembygdsförbunds ändamål är att vårda och synliggöra hembygdens kultur och miljö så att dessa blir en naturlig grund för ett gott liv. Förbundet ska i detta syfte arbeta för att vara föreningarna behjälpliga så:

- att kunskapen om och känslan för hembygdens kultur- och naturarv fördjupas och förs vidare till kommande generationer.
- att kultur- och naturhistoriska minnen och miljöer tas tillvara och görs tillgängliga för alla.
- att kulturarv, miljö, tradition och hävdvunnen sed skyddas vid planering och förändring av samhället.
- att de med kunskap om natur- och kulturarvet aktivt deltar i formandet av framtidens hembygd.

Fyra områden prioriteras:

- 1 Stärka kulturarvets och hembygdssrörelsens ställning i samhället
- 2 Öka tillgängligheten till hembygdssrörelsen och kulturarvet.
- 3 Bidra till en hållbar samhällsutveckling.
- 4 Stärka värden av kulturmiljön.

Hembygdsförbundet är organiserat, bland annat med arbetsgrupper, för att kunna arbeta med de prioriterade områdena. I Verksamhetsplanen för 2016 konkretiseras de prioriterade målen, till exempel firandet av Hembygdssrörelsens 100-årsjubileum. Där ska vi och övriga hembygdsföreningar på Mäläröarna finnas med. Vi planerar en del aktiviteter på Ekebyhovs slott i september.

Beslutsfattandet gick utan problem och avslutades med att många förtjänta hembygdsaktivister fick diplom och blommor.

Skollunchen på Fredrika Bremer-skolan var god. Sedan delades vi upp i fyra grupper för bussrundtur. Vår buss gick till det gamla tingshuset i Haninge där den tidigare tingssalen fanns kvar med möbler och minnen. Guiden från Haninge Hembygds-gille berättade om det vi passerade och påpekade en del önskad exploatering i det vackra jordbrukslandskapet. Mest intressant var nog att se Årsta slott där Fredrika Bremer (1801 – 1865) växte upp och senare

Nils Erik Andersson Visar en bild av kolmilan som Gårlo Gärsar ska bygga i höst.

avslutade sitt liv. Hon är som författare långt mer känd och uppskattad utomlands än flertalet svenskar tror. Fredrika Bremer jämförs i många länder med Charles Dickens och Honoré de Balzac. Hennes böcker är översatta till 12 språk. I Sverige är hon kanske mest känd för sina rese-skildringar med skönlitterära kvaliteter. Hon reste exempelvis omkring ensam i Turkiet, Mellanöstern, Egypten, USA och på Kuba. Fredrika Bremer var en tidig feminist och fredskämpe.

Under förhandlingarna sades att det finns en del resurser på förbunds-nivå till små hembygdsföreningar som ordnar utflykter och inte har råd att hyra buss. Det ska vi undersöka, exempelvis med tanke på en eventuell höstutflykt till Årsta slott med sitt museum om Fredrika Bremer. Vi samlade på oss en del material från årsstämman med tanke på de tips som fanns för våra program.

Bertil Ottoson

Dialog för Lovö naturreservat

Den 31 mars samlades ett 30-tal medlemmar i Klockargården för att höra på och fråga ut Länsstyrelsens reservatsansvariga, Anna Lindhagen och Fastighetsverkets reservatsförvaltare, Mats Larshagen. Naturskyddsföreningens Bo Nylén var en av de mer nyfikna och aktiva, även några jordbrukare.

Vad är ett naturreservat och hur ska det skötas och utvecklas? Först Anna och sedan Lars svarade med hjälp av powerpoint-bilder och svarade sedan på våra frågor. En fråga rörde nedskräpningen i naturen. Har

Mats några tankar kring den? Han föreslog att de som upptäcker störande skrot i naturen mailar honom. Några försökte koppla naturreservatet till Förbifart Stockholm, men detta jätteproblem för Lovö ligger utanför Annas och Mats uppdrag.

Ett viktigt problem är att sköta ädellövkogen. De träd vi vill ska synas i landskapet kan kvävas av den sly som växer upp runt ekar, askar och lindar. Aspar, exempelvis, växer snabbt, stjälar näring och i hårda vindar piskar de bort löv i närhetens ädelträd. Och fult blir det.

Anna Lindhagen, Länsstyrelsen

Mats Larshagen, Fastighetsverkets reservatsförvaltare

Vi anser att skötselföreskrifterna är mycket positiva. De vill exempelvis stimulera lantbruken till både djur- och växtproduktion. Det gamla

beteslandskapet med ängs- och skogsbeten var mer omväxlande, mer öppet, artrikare och – vackrare. Göran Linge försökte på Rörby i mikroskala odla växter fjärilar vill ha, växter som gradvis försvinner i ett modernt jordbrukslandskap. På prästgården har vi redan en förebild i naturreservatets anda. Vi hoppas övriga lantbrukare på litet sikt bidrar till att återskapa det traditionella jordbrukslandskapet. Mats Larshagen arbetar i den riktningen och det finns viss finansiering, men som vi ser det – för lite. Hembygdsföreningen kanske kan trycka på – exempelvis via uppvaktningar i budgettider.

Ingen ska gå från mötet med obesvarade frågor – det var mottot för kvällen. Så blev det i stort. Avslutningsvis sade Mats att hans arbetsmetod huvudsakligen är att lära känna människor och diskutera problemen med dem – en dialog för Lovö naturreservat.

Bertil Ottoson

Valborg i Drottningholmsparken

Elden tändes kl 21 med hjälp av tidningspapper i en säck översköld av diesel. Välkomsttal av mig där jag betonade att vårtalets avslutning med ett fyrfaldigt leve för konungen måste vara högre än vanligt eftersom kungen denna gång firar sin födelsedag i Stockholms slott.

Gocki Linge dirigerade spontankören med den äran – kören växte under sången och några åhörare sjöng med. En svår uppgift som gick bra, lagom provinsialt. Vårtalet var rekordkort och efter ytterligare sånger alla känner igen brakade det löst.

Fyrverkeriet nådde höjder ingen tidigare sett och alla säkert kommer att minnas. Att samla pengar i våra bösor var lätt med detta pampiga och färgsprakande skådespel på himlen. Det räckte nästan till kostnaden för fyrverkeriet.

Vi var cirka 150 personer runt brasen och åldrarna blandade. Ganska många ungdomar hade trevligt under en del öldrickande. Men man hade städat efter sig. Jag hittade inte en ölburk, inte en flaska vid städningen dagen efter.

Bertil Ottoson

Midsommarafton på Norrby 1950. Dansen kring midsommarstången är i full gång. Kanske någon av de yngre deltagarna känner igen sig?

Midsommarfirande på Norrby gård under 1920-talet

I skogen ovanför vårt hus fanns en stor öppen ängsmark, sommartid fylld av ängsblommor av många olika slag. Detta var Kolbotten en plats där man tidigare kolat ved och utvunnit tjära. Här fanns aldrig några mygg, tjärdoften låg kvar i marken. En stig ledde från gården fram till Kolbotten och fortsatt genom skogen fram till Strömdal där vi hade vår badplats.

På Kolbotten firade vi alltid midsommar. Dagen började med att mamma Karin bakade saffransbullar, det var inte bara till jul som hon bakade saffransbullar. På förmiddagen hjälpte alla barn och några vuxna till att plocka löv och blommor till majstången. Den förvarades år från år i logen. Karlarna på gården bar upp den till Kolbotten. Mamma klädde stången med björklöv. Jag

band kransarna med blommor, mest prästkragar och löv. I korset på stången satte mamma alltid några stora röda pioner.

Mamma fyllde korgar med kaffe, saft, bullar och kakor, lättgrogg åt karlarna. På eftermiddagen samlades alla, även Dyviksfolket kom med, för att dansa kring midsommarstången. Alla var med och dansade. Norrby hade flera familjer och barn fanns

det gott om. På kvällen gick vi alla till dans på Hogsta magasin där Magnus Karlsson, arrendatorn på Hogsta, spelade dragspel för oss danslystna. Till Hogsta magasin kom också folk från hela Lovö och Brommalandet för att fira midsommar.

Greta Bäckström Söderberg
Ekgården, Ekerö 19 februari 2007

VEDUPPROPET!

Bagarstugan är färdig att tas i bruk med sin nyrenoverade bakugn. Ugnen ska eldas upp i rätt temperatur under ganska många timmar. Väl varm/het kan den användas för stora bak. Men varifrån ska vi få all ved? Vi behöver hjälp av våra medlemmar! Du som känner för Bagarstugan och är glad över renoveringen kanske har en del ved du inte behöver? Kontakta i så fall Eva Ottoson, styrelseansvarig för Bagarstugan, 08-759 03 26 eller eva.ottoson@home.se för överenskommelse om leverans till Bagarstugan. Veden måste vara finkluven och max 50 cm lång.

Eleonora-Posten

ISSN 1651-6508

utges av Lovö Hembygdsförening

Redaktör: Bertil Ottoson

Layout: Ingela Mæchel Westerberg

Manusstopp till nr 3 2016 den 20 augusti

Lovö Hembygdsförening

Breidablick 2

178 93 Drottningholm

info@lovohembygd.com

www.lovohembygd.com

Plusgiro 8812-0